

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

ט"ו בשבט

ראש השנה

לאילנות

Rabbi Meir Goldwicht
י"ד' שבט תשס"ט • February 8, 2009

(1) רמב"ם – הל' שמיטה (ד:ט)

באחד בתשרי ר"ה לשמיטין וליובלות, פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה הרי אלו מותרין, ואע"פ שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר, ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ר"ה הרי הן כפירות שביעית. *כך הוא במשנה בין בבבלי בין בירושלמי אבל בסוכה (דף ל"ט): איתא והשיטין ולפירש"י שם הן שני מינין וע' תי"ט]: *הך ראש השנה ר"ל ר"ה שלהן שהוא ט"ו בשבט כ"כ השל"ה]:

(2) רמב"ם – הל' מעשר שני (א:א-ב)

הלכה א: אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני שנאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך, ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני כמו שביארנו.

הלכה ב: באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואות וקטניות וירקות, וכל מקום שנאמר ראש השנה הוא אחד בתשרי, ובט"ו בשבט הוא ראש השנה למעשר האילנות, כיצד תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית אע"פ שנגמרו ונאספו בשלישית מפרישין מהן מעשר שני, ואם לא באו לעונת המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית מפרישין מהן מעשר עני, וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אע"פ שנגמרו ונאספו אחר כן בסוף שנה שלישית מתעשרין לשעבר ומפרישין מהן מעשר שני, וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית אע"פ שנגמרו ונאספו ברביעית מפרישין מהן מעשר עני, ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט מתעשרין להבא.

(3) תורת כהנים – פר' בהר

שנת שבתון יהיה לארץ, כיון שיצת שביעית אע"פ שפירותיה שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורים עד ט"ו בשבט:

(4) תלמוד בבלי – מס' ראש השנה (יד.)

באחד בשבט ראש השנה לאילן. מאי טעמא? אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הואיל ויצאו רוב גשמי שנה, ועדיין רוב תקופה מבחוץ. - מאי קאמר? - הכי קאמר: אף על פי שרוב תקופה מבחוץ, הואיל ויצאו רוב גשמי שנה.

(5) תוס' (שם)

באחד בשבט מ"ט - מפרש נמי לב"ה כמו לב"ש אלא קמא נקט דלמר זמן חניטתה של גשמי שנה זו באחד בשבט ולמר בט"ו בשבט וכל החנוטים קודם זמן הזה היינו על גשמי שנה שלפני תשרי והא דלא אזיל באילנות בתר תשרי כמו בשליש בתבואה משום דדרשינן לעיל (דף י.) פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום ערלה.

(6) רש"י (שם)

באחד שבט ראש השנה לאילן - ואין תורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכאן. הואיל ויצאו רוב גשמי שנה - שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה.

(7) תלמוד ירושלמי – מס' ראש השנה (א:ב)

רבי זעורה רבי אילא רבי לעזר בשם רבי הושעיה חד אמר כבר יצאו רוב גשמי שנה כולה וכבר רובה של תקופה מבחוץ וחורנה אמר עד כאן הן חייני ממי השנה שעברה מיכן והילך הן חייני ממי השנה הבאה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא מן מה דאמר רבי יסא רבי אילא רבי לעזר בשם רבי הושעיה כבר יצאו רוב גשמי השנה כולה וכבר רוב התקופה מבחוץ הוי

(8) תלמוד בבלי – מס' ברכות (מ.)

משנה. בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה - יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ - לא יצא. ועל כולם, אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא.

גמרא. מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא? אמר רב נחמן בר יצחק: רבי יהודה היא, דתנן: יבש המעין ונקצץ האילן - מביא ואינו קורא; רבי יהודה אומר: מביא וקורא.

(9) תלמוד ירושלמי – מס' ברכות (ו:ב)

מתני' בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם אם אמר שהכל יצא ר' חזקיה בשם ר' יעקב בר אחא דרבי יודה היא דרבי יודא עביד את האילנות בקשים א"ר יוסי דברי הכל היא פירות האילן בכלל פירות האדמה ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ

(10) רמב"ם – הל' ברכות (ח:י)

בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם בירך שהכל יצא, ואפי' על הפת ועל היין.

(11) רמב"ם – הל' ביכורים (ד:יב-יג)

הלכה יב: הפריש בכוריו ויבש המעיין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא לפי שזה כמי שאין לו קרקע שהרי אבדה.
הלכה יג: המביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה אע"פ שהפרישין קודם החג מביא ואינו קורא שנאמר ושמתה בכל הטוב ואין קריאה אלא בשעת שמחה מחג השבועות עד סוף החג ושאר המביאין חוץ מאלו מביאין וקורין.

(12) תוס' – מס' ברכות (מ.)

רבי יהודה היא דתנן יבש המעיין וכו' - ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא.

(13) הגהות מיימוניות – הל' שופר (א:א)

בתשובת ריב"א כתב דאפילו בט"ו בשבט אין להתענות וצבור שגזרו תענית בשני ובחמישי דוחין תענית זה עד שבת הבאה דלא אשכחן תענית ב"ה ותו כיון דמתניתין ארבע ראשי שנים בהדי הדדי אידמו נמי להדדי בהא מילתא דכולן שוין דאין להתענות.

(14) ויקרא (פר' קדושים – יט:כג-כה)

(כג) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל: (כד) ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים ליקנן: (כה) ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני יה' אל היכם:

(15) מדרש רבה (שם)

ר' יהודה בר' סימון פתח אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לבשר ודם להלוך אחר הקב"ה כתיב בים דרכך ושבילך במים רבים ואת אמרת אחרי ה' אלהיכם תלכו וגו', ובו תדבקון וכי אפשר לבשר ודם לעלות לשמים ולהדבק באש אותו שכתוב בו כי ה' אלהיך אש אכלה, כרסיה שביבין די נור וגו' ואת אמרת ובו תדבקון, אלא מתחלת ברייתו של עולם לא נתעסק אלא במטע תחלה הה"ד ויטע ה' אלהים גן בעדן, אף אתם כשאתם נכנסין לארץ ישראל לא תתעסקו אלא במטע תחלה כי תבואו אל הארץ ונטעתם

(16) ברכת מעין שלש

ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם נא ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו, והלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבע מטובה, ונברכך עליה בקדשה ובטהרה.

(17) שמות (פר' בא י:א-ו)

(א) ויאמר יה' אל משה בא אל פרעה פי אני הכפדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותי אלה בקרב: (ב) ולמען תספור באוני בנגן ונגן בנגן את אשר התעללתי במצרים ואת אותי אשר שמתי בם וידעתם פי אני יה': (ג) ויבא משה ויאהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר יה' אל ה' העברים עד מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני: (ד) פי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארפה בגבלך: (ה) וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ויכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד ויכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: (ו) ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבותיך ונאבות אבותיך מיום היותם על הארצה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה:

(18) רש"י (שמות ז:כה) ד"ה וימלא

מנין שבעת ימים, שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חדש ושלושה חלקים היה מעיד ומתרה בהם:

(19) זוהר (פר' בא)

... תנא רבי חזקיה כתיב (שם יט) ונגף יי את מצרים נגוף ורפא, נגוף למצרים ורפא לישראל...

(20) יואל (א:ד)

יתר הגזם אכל הארפה ויתר הארפה אכל הילק ויתר הילק אכל החסיל:

(21) משלי (ל:כד-כח)

(כד) ארבעה הם קטני ארץ והמה חכמים מחכמים: (כה) הנמלים עם לא עז ויכינו בקוץ לחמם: (כו) שפנים עם לא עצום וישימו בסלע ביתם: (כז) מלך אין לארפה ויצא חצץ פלו: (כח) שקמית בידים תתפש ויהיא בהיכלי מלך: פ

(22) מצודת ציון (שם)

(כז) חוצץ - מאוסף ומקובץ וכן נקרא אסיפת אבנים קטנים כמ"ש ויגרס בחצץ (איכה ג):

(23) רמב"ם – הל' איסורי ביאה (יג:יח)

צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאוה וכן רוב הנסיונות האספסוף היו בהן תחלה.

(24) תלמוד בבלי – מס' פסחים (נו.)

דאמר רבי שמעון בן לקיש: (בראשית מט) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

(25) בראשית (ב:ז-טו)

(ז) וייער יה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה: (ח) ויטע יה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר: (ט) ויצמח יה' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למרעה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע: (י) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: (יא) שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ התולה אשר שם הנהב: (יב) ונהב הארץ ההוא טוב שם הברדלח ואבן השיש: (יג) וישם הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ כוש: (יד) וישם הנהר השלישי תיגל הוא ההלך קדמת אשור ונהר הרביעי הוא פרת: (טו) ויקח יה' אלהים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה:

(26) שם (ג:זי-יח)

(יז) וְלֹאֲדָם אָמַר כִּי שְׂמַעְתָּ לְקוֹל אֲשֶׁר נְתַאֲכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶהָ הָאֲדָמָה בְּעֵבֶרְךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאבְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: (יח) וְקוֹץ וְנִדְרָר תִּצְמִיחַ לָךְ וְאֶכְלָתָ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:

(27) תלמוד בבלי – מס' פסחים (ק.יח.)

אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם +בראשית ג+ וקוץ ודרדר תצמיח לך, זלגו עיניו דמעוות, אמר לפניו: רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד? כיון שאמר לו +בראשית ג+ בזעת אפך תאכל לחם - נתקרה דעתו.

(28) פרשת נשא (במדבר ה:טו)

(טו) וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהִבִּיא אֶת קַרְבָּנָהּ עֲלֶיהָ עֲשִׂירַת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא יִצַק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לִבְנֵהּ כִּי מִנְחַת קְנָאת הוּא מִנְחַת זִכְרוֹן מִזְכֹּרֶת עוֹן:

(29) תלמוד בבלי – מס' סוטה (יד.)

מתני': ... כל המנחות תחילתן וסופן בכלי שרת, וזו תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת. כל המנחות טעונות שמן ולבונה, וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה. כל המנחות באות מן החטין, וזו באה מן השעורין. מנחת העומר אע"פ שבאה מן השעורין. היא היתה באה גרש, וזו באה קמח. ר"ג אומר: כשם שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה.

(30) פרשת בשלח (שמות טו:כב-כו)

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֵל מִדְבַר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַר וְלֹא מִצְאוּ מַיִם: (כג) וַיָּבֹאוּ מִרְתֵּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמֶּרְהָ כִּי מָרִים הֵם עַל פֶּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרְהָ: (כד) וַיִּלְגְּוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה: (כה) וַיִּצְעַק אֵל יְהוָה וַיֹּרְהוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֵל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נְסָהוּ: (כו) וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֲלֵהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה וְהִצַּנְתָּ לְמַצוֹתַי וְשִׁמְרַתְּ כָּל חֻקֵּי כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שִׁמַּתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ:

(31) מכילתא (ש)

ויורהו ה' עץ, רבי שמעון בן יוחאי אומר, דבר מן התורה הראהו, שנאמר ויורהו ה' עץ, ויראהו אין כתיב כאן אלא ויורהו, כענין שנאמר ויורני ויאמר לי וגו' כו'. דרשי רשומות אמרו, הראהו דברי תורה שנמשלו כעץ, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה.

(32) תלמוד בבלי – מס' גיטין (נו.)

דהו נהיגי כי הוה מתילידי ינוקא שתלי ארזא, ינוקתא - שתלי תורניתא, וכי הוה מינסכי, קייצי להו ועבדו גנא.

(33) תלמוד בבלי – מס' תענית (ה:)

כי הוה מיפטרי מהדדי אמר ליה: ליברכן מר! - אמר ליה: אמשול לך משל, למה הדבר דומה - לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה, ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו, ושתה ממימיו, וישב בצילו. וכשביקש לילך, אמר: אילן אילן, במה אברכך? אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין - הרי פירותיך מתוקין, שיהא צילך נאה - הרי צילך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתך - הרי אמת המים עוברת תחתך. אלא: יהי רצון שכל נטיעות שנטועין ממך יהיו כמותך. אף אתה, במה אברכך? אם בתורה - הרי תורה, אם בעושר - הרי עושר, אם בכנים - הרי בנינים. אלא: יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך.

(34) יחזקאל (לז:טו-כב)

(טו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (טז) וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיהוָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרו חֲבָרִי וְלִקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיּוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרו חֲבָרִי: (יז) וְקָרַב אִתָּם אֶחָד אֶל אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחָדִים בְּיַדְךָ: (יח) וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא תַגִּיד לָנוּ מַה אֵלֶּה לָךְ: (יט) דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְקֹוֹק הַגּוֹי אֲנִי לִקַּח אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרו חֲבָרִי וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוָה וְעֲשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיַדִּי: (כ) וְהָיוּ הָעֲצָיִם אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיַדְךָ לְעֵינֵיהֶם: (כא) וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְקֹוֹק הַגּוֹי אֲנִי לִקַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ שָׁם וְקִבְּצִיתִי אוֹתָם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל אֲדֹמָתָם: (כב) וְעֲשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יְהִיָּה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה יְהוָה עוֹד לְשָׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחַצּוּ עוֹד לְשָׁתֵי מַמְלָכוֹת עוֹד:

(35) מס' אבות דרבי נתן

ר' יוחנן בן זכאי היה אומר אם היתה נטיעה בתוך ירך ויאמרו לך הרי לך המשיח בוא ונטע את הנטיעה תחלה ואחר כך צא והקבילו.

(36) יואל (ב:יח-כא)

(יח) וַיִּקְרָא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמַל עַל עַמּוֹ: (יט) וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הֲנִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת הַדְּבָר וְהִתִּירוּשׁ וְהִצַּדְקָה וּשְׁבַעְתֶּם אִתּוֹ וְלֹא אָתֶם אֲתִיב עוֹד חֲרָפָה בְּגוֹיִם: (כ) וְאַתְּ הַצְּפוּנִי אֲרַחֵק מֵעַלְיֵכֶם וְהִדְחַתִּיו אֶל אֲרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פְּנֵיו אֶל הַיָּם הַקָּדְמֹנִי וְסָפוּ אֶל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן וְעָלָה בְּאִשׁוֹ וְתַעַל צַחְנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: (כא) אֵל תִּירָאֵי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמַחִי כִּי הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת:

(37) מהתפילה

והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך, ויחד לבכנו לאהבה וליראה את שמך, למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד.

(38) שם

ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו, והבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה.